

סימן לט

גרושי אשה מאושפזת בבי"ח לחולי נפש

ראשי פרקים

א. גרושין של שוטה - מהתורה ומדרבנן

ב. בדיעבד כשגירשה

ג. בדיקה שיכולה לשמור עצמה

ד. רצון או שלא יהיה בעל-כורחה

בפנינו בקשה של ב"כ האשה/ המבקשת לביטול גרושי הצדדים, וכן למתן צו מניעה זמני האוסר על הבעל (מלפנים)/ המשיב להנשא עד לקיום דיון בביטול הגרושין. ב"כ האשה הגיש לבי"ח בקשה בה הוא מפרט את העילות לביטול הגרושין, שהם התקף פסיכוטי ממנו סבלה האשה ועובדת היותה מאושפזת בבי"ח לחולי נפש, כפי שפורט באריכות בבקשת ב"כ האשה.

בי"ח דן סדר את הג"פ לצדדים בתאריך ט"ו בסיון נ"ח, לאחר שבדק את האשה ע"פ כל כללי ההלכה האמורים בשו"ע אהע"ז סי' קיט, ווהנהוגים בבתי הדין. ביה"ח בדק שאכן האשה יודעת ומבינה את משמעות הגרושין, ולא ראה מקום לחשוש שתהא האשה בבחינת משלחה וחוזרת, ע"כ החליט באותה שעה שהאשה כשרה לקבל את הגט. יצוין כי האשה אף שיתפה פעולה באופן מלא בהליך ברור השמות.

ב"כ המבקשת גיבה את בקשתו בסיכום המחלה שנכתב ע"י ד"ר ש. האחראית בחטיבה הפסיכיאטרית שע"י בי"ח רמב"ם, וד"ר ס., הרופאה המטפלת. האשה אושפזה בתאריך 1.6.98, ושותררה ארבעה שבועות לאחר מכן. בסיכום המחלה נכתב:

"תלונה עיקרית: הובאה למיון ע"י בעלה, עקב שינויים בהתנהגותה בימים האחרונים, דיבור איטי ולא בהיר, מתח וחוסר שינה."

כן נכתב (בקטע העוסק בתולדות חיים) שהאשה הינה חולת סכיזופרניה, ובעבר אושפזה שלוש פעמים. גם אמה, וכנראה גם אחיה, חולים במחלה זו. בבדיקה הפסיכאטרית בקבלה היתה המבקשת (ההדגשים שלי):

"שקטה, מסודרת, לא מטופחת, מתמצאת. ישנה האטה בולטת בדיבור, מנסה לענות לענין, אך דבורה נקטע. ישנה דלות בולטת בתוכן החשיבה והדבור. לא התגלו מחשבות שווא או מחשבות אובדניות ...

יומיים לאחר אשפוזה חל שיפור מסוים במצבה. במחלקה היתה שקטה ושיתפה פעולה. העלתה תכנים של בעיות משפחתיות שכנראה בעטיין נקלעה למשבר ... לסיכום: בעקבות לחצים בחיי המשפחה, אושפזה במצב פסיכוטי חריף עם קוים קטטוניים, כאשר ברקע קרוב לודאי סכיזופרניה רזידואלית עם תפקוד שמור למדי. במהלך האשפוז חל שפור במצבה, אם כי ככל הנראה לא חזרה עדיין לרמה התפקודית הקודמת."

יצויין שע"פ הדו"ח הרפואי הנ"ל, אין מדובר בהתקף של סכיזופרניה אלא בהתקף של פסיכוזה, כאשר רק ברקע מדובר במחלת סכיזופרניה, הקיימת ככל הנראה אצל האשה ומשפחתה, והאבחנה במקרה זה הינה על התקף פסיכוטי.

א. גרושין של שוטה - מהתורה ומדרבנן

לאור מצבה של האשה, טוען ב"כ שהיתה בבחינת שוטה שאינה ראויה להתגרש. דין זה של גרושי שוטה, מבואר בגמרא ביבמות קיג, ב: אמר רבי יצחק, דבר תורה שוטה מתגרשת, מידי דהוי אפקחת בעל-כורחה, ומה טעם אמרו אינה מגורשת, שלא ינהגו בה מנהג הפקר. היכי דמי, אילימא דיודעת לשמור גיטה ויודעת לשמור עצמה, מי נהגי בה מנהג הפקר, אלא דאין יודעת לשמור לא גיטה ולא עצמה, דבר תורה שוטה מתגרשת (בתמיהה), והא אמר דבי רבי ינאי, 'ונתן בידה', מי שיש לה יד לגרש עצמה, יצתה זו שאין לה יד לגרש עצמה, ותנא דבי רבי ישמעאל, 'ושלחה מביתו', מי שמשלחה ואינה חוזרת, יצתה זו שמשלחה וחוזרת (שכן מנהג השוטים שאין בושיין - רש"י). לא צריכה, דיודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה, דבר תורה שוטה מתגרשת, דהא יודעת לשמור גיטה, ואמור רבנן לא ליפקא, שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

מדברי הגמרא עולים שני גדרים בפסול גרושי שוטה. מדאורייתא המודד הוא אם יודעת לשמור גיטה, ובמידה ויודעת לשמור גיטה, יש לה יד לקבל את הגט, וע"כ מדאורייתא מגורשת (ועיין בתשב"ץ ח"ב סי' קלח דהיכא שאינה יכולה לשמור את גיטה, "אינה בת גרושין כמו שאינה בת קדושין"). אולם מדרבנן אינה מתגרשת עד שתדע לשמור עצמה שלא ינהגו בה מנהג הפקר. עוד מבואר בגדר גרושין מדאורייתא, דבעינן שלא תהא משלחה וחוזרת, ומדויק בדברי הגמרא דגדר זה הוא מדאורייתא, וילפינן לה מקרא, והוא בכלל יודעת לשמור גיטה, דהגמרא הקשתה מהא דמשלחה וחוזרת רק על הצד שאינה יודעת לשמור גיטה, אבל אם יודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה, לא קשה ממשלחה וחוזרת. וא"כ חזינן דגם היכא שאינה יודעת לשמור עצמה, אם יודעת לשמור גיטה הרי היא אינה בבחינת משלחה וחוזרת, ומ"מ היכא שהיא משלחה וחוזרת, הרי היא שוטה מדאורייתא דלא מהני בה גרושין. ועיין בתוס' יבמות קיג, ב (ד"ה יצתה) לענין אי מהני גרושין ביש לה אב, והיא מחלוקת רש"י ותוס' בגיטין סד, ב.

ב. בדיעבד כשגירשה

וגמרא זו הובאה להלכה ברי"ף (יבמות מא, ב בעמוה"ר), וברא"ש (פי"ד דיבמות ה"ג). וכן במאירי (ריש פרק חרש);

"שאם יודעת לשמור עצמה וגיטה, מתגרשת אף מדברי סופרים ודינה כחרשת ... אבל יודעת לשמור גיטה ולא עצמה, מתגרשת דבר תורה, שהרי אחר שמתבוננת לשמור גיטה, יש כאן יד להתגרש, אלא שחכמים

תיקנו בה שלא תתגרש, שלא ינהגו בה מנהג הפקר".

וכך פסק הרמב"ם בהל' גרושין י, כג, וז"ל:

"... אבל אם נשתטית אינו מוציאה עד שתבריא, ודבר זה תקנת חכמים הוא כדי שלא תהא הפקר לפרוצין, שהרי אינה יכולה לשמור את עצמה ... ואם גרשה, הרי זו מגורשת, ומוציאה מביתו ואינו חייב לחזור ולהטפל בה."

ובראב"ד בהשגות הוסיף דהא דמגורשת בדיעבד, היינו דוקא כשיודעת לשמור גיטה. ומשמע שהסכים לדעת הרמב"ם דמהני בדיעבד היכא שיודעת לשמור גיטה, וכן כתב בתשב"ץ ח"ב סי' קלח. והא דמהני בדיעבד כשגירש כשאינה יודעת לשמור עצמה, מקורו מדברי הירושלמי ריש פרק חרש. ועיין ברב המגיד (גרושין פכ"ג סוף ה"י) שציין שהרמב"ם לא ביאר את חילוקי הדינים בין יודעת לשמור עצמה ליודעת לשמור גיטה, וז"ל:

"וכדומה לי שרבינו שלא באר כאן, סמך לו על מה שכתב בפ"ב הי"ט בדין הקטנה, שכל שאינה מבחנת בין גיטה לדבר אחר, אינה מתגרשת. והוא פירוש למה שאמרו אינה יודעת לשמור עצמה כמו שכתבתי שם. ומפני שידוע היקש השוטה לקטן בכמה מקומות, לא באר רבינו בכאן זה."

עולה מדבריו דהיכא דיודעת להבחין בין גיטה לדבר אחר, מתגרשת אפילו מדרבנן ודינה כמי שיודעת לשמור עצמה. אמנם צ"ע קצת, דשם בקטנה שאין לה אב דסגי במבחנת בין גיטה לדבר אחר, היינו שיהיה לה יד לקבל גיטה, ולא מפני חשש שאינה יכולה לשמור עצמה (ועיין בערוך לנר, יבמות קיג, ב ד"ה בגמ' דבר).

עכ"פ לענין אם בדיעבד כשאינה יודעת לשמור עצמה ויודעת לשמור גיטה היא מגורשת, דדעת הרמב"ם והראב"ד דמהני בדיעבד, נחלקו בזה הראשונים, ומחלוקתם תלויה בגירסת הירושלמי. הירושלמי בריש פרק חרש מביא מחלוקת מדוע אם נשתטית לא יוציא. דבי רבי ינאי ס"ל דהטעם משום גרירה, שנגררת אחר כל אחד ונוהגים בה מנהג הפקר. רבי זירא ורבי מנא תרווייהו אמרי שאינה יכולה לשמור את גיטה. ומביאה הגמרא שלש נפקויות למחלוקת זו, ובנפקויות אלו יש שלש גירסאות בראשונים. גירסת התוס' (יבמות קיג, ב ד"ה יצתה) דנפק"מ אם עבר וגירש, למ"ד משום גרירה מהני הגרושין, דכיון דליכא אלא איסור דרבנן שלא ינהגו בה מנהג הפקר, בדיעבד הוי גט. למ"ד לפי שאינה יכולה לשמור גיטה, כיון דמדאורייתא צריכה להיות במצב של שמור גיטה, לא הוי גט אפילו בדיעבד. נפק"מ נוספות - ביש לה אב, למ"ד משום גרירה אסור, כיון שאין אביה יכול לשומרה כל הזמן שלא תגרר, אסור לגרשה. וכן נפק"מ בעיתים שוטה ועיתים חלומה, דלמ"ד משום גרירה אסור, שמא תגרר בעת שטוטה, ולמ"ד שאינה יכולה לשמור גיטה, בעת חלימותה שיכולה לשמור את גיטה, מתגרשת. ומ"מ לכ"ע כשיש לה אב ובעיתים שוטה ועיתים חלומה, אם גירשה בדיעבד מגורשת, כיון דכל האסור הוא למ"ד משום גרירה, ולמ"ד זה בדיעבד אם עבר וגירש, הרי היא מגורשת.

לראבי"ה (סי' תתקכ"א) גירסה שונה בנפקויות שמביא הירושלמי. דאם עבר וגירשה, למ"ד משום גרירה אפילו בדיעבד אינה מגורשת, דאף שאינו אלא חשש דרבנן, מ"מ עשאוהו כשל תורה דלא לאחלופי באינה יודעת לשמור את גיטה. ולמ"ד שהטעם מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה, כיון שיכולה לשמור את גיטה, מגורשת

בדיעבד, אבל לכתחילה מודי דאסור משום איחלופי, אף שיודעת לשמור את גיטה..
וביש לה אב ועיתים חלומה ועיתים שוטה, פליגי אם לכתחילה יכולה להתגרש, אבל
בדיעבד תרווייהו ס"ל דיכולה להתגרש. וגירסה נוספת היא גירסת הרשב"א (עין
בביאור הגר"א אהע"ז קיט, יב, וע"ע בחידושי הרשב"א בסוגיא) ולשיטתו ג"כ
ביכולה לשמור גיטה ואינה יכולה לשמור עצמה, למ"ד משום גרירה אינה מגורשת אף
בדיעבד.

א"כ כאשר אשה יכולה לשמור את גיטה ואינה יכולה לשמור עצמה, אם מגורשת
בדיעבד כשעבר וגירש, הדבר תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל. לדעת התוס',
וכוותיה ס"ל לרמב"ם והראב"ד הנ"ל, וכן היא דעת הרא"ש ביבמות (יד, ג), אם עבר
וגירש הרי היא מגורשת. וכן היא דעת הריטב"א (הובאו דבריו בנימוק"י פרק חרש)
דאפילו לא נשאת, תנשא לכתחילה. ואילו לגירסת הראב"ה והרשב"א, אם עבר
וגירש, כיון שיש בה חשש גרירה, אינה מגורשת. והמחבר קיט, ו פסק כדעת הרמב"ם
שמגורשת בדיעבד, והרמ"א הביא י"א שאינה מגורשת אפילו בדיעבד (ועיין בישועות
יעקב קיט, ז מש"כ בדעת הרמ"א). וגם בבית מאיר (קיט, ו ד"ה וי"א) נראה דדעתו
נוטה לגירסת התוס', וכדעת הרמב"ם והמחבר. וכן פסק בגט פשוט (קיט, לו):
"דכיון דמידי דרבנן הוא, יראה לי דיש לסמוך על דברי המקילין".

ובנדון שלפנינו, ע"פ העיון בדו"ח הרפואי, הרי שאין כאן מדובר במצב של
"אינה יודעת לשמור גיטה", וגם לא במצב של "אינה יודעת לשמור עצמה". ע"פ
הנ"ל מדובר כאן במצב נפשי ירוד שחייב אשפוז, לא מקרעת בגדיה ולא כל מעשה של
שטות. אדרבא - הוגדרה כמתמצאת במה שקורה עימה. לא התגלו אצלה מחשבות שוא או
מחשבות אובדניות, כשהיא בסכ"ה מתפקדת בצורה "שמורה למדי", אף שמצבה הנפשי
היה ירוד. דלות במחשבה והדיבור, אינם מכלילים את החולה בכלל הפסולים הנ"ל.
כך גם מצב של "תפקוד שמור למדי". כל זה בשעה שהתקבלה במיון.

הרופאה מציינת כי יומיים לאחר אשפוז, דהיינו שבוע קודם קבלת הגט, חל
שיפור במצבה. לאמור עוד שיפור מעבר למצבה בשעת הקבלה. גם ביה"ד התרשם שאינה
בכלל משלחה וחוזרת, וניכר היה שמבינה את משמעות הגט, דהיינו גרושין ופרוד
סופי ומוחלט מבעלה. זאת ועוד - להגדרת הרב המגיד הנ"ל שיכולה לשמור את גיטה
היינו שמבחינת בין גיטה לדבר אחר, הרי שבנדו"ד התקיים התנאי, שהרי ע"פ
התנהגותה בביה"ד ניתן היה להבחין שמבחינת בין גיטה לדבר אחר. גם בנדו"ד לא
שייך חשש גרירה, כיון שהאשה מתאשפזת לעיתים רחוקות בבית חולים (כפי שכתוב
בדו"ח, היתה זו הפעם השלישית), וניכר שמתאשפזת מיד שמתחיל לה החולי. ועיין
בגט פשוט (קיט, לח), שכתב וז"ל:

"עוד היה נראה לחלק במש"כ המבי"ט ח"ב סי' כ (שהתיר לגרש בהיותה
חלומה) דמש"כ בירושלמי עיתים חלומה עיתים שוטה אינה מתגרשת,
נראה דהיינו בעיתים חלומה יום אחד ועיתים שוטה ביום ההוא, אבל
כשהיא חלומה כמה ימים, לא. עכ"ל. וא"כ הך דאשה נכפית דפסק
הרא"ש ז"ל לגרשה, מודעת זאת כי חולי זה יבוא מזמן לזמן, ובכי
הא לא תקינו רבנן שלא יגרש שלא ינהגו בה מנהג הפקר, דבידה
לשמור עצמה במקום צנוע קודם שיבוא לה וסת הכפיה."

לפי"ז בכל מציאות שהאשה יכולה לשמור עצמה קודם היותה שוטה, אין לחוש לגרירה.
א"כ בנדו"ד שהאשה מתאשפזת בבי"ח לחולי נפש עוד בטרם מצבה חמור, וכפי שראינו
במציאות עליה מדבר ב"כ האשה, יש צד להקל ולגרשה אפילו לכתחילה, כיון שבמצב
כזה ליכא למיחש לגרירה. וכן מבואר בתש"י מקום שמואל (הובאו דבריו בתש"ר

כהן סי' נד) שהתיר לגרש שוטה שמצבה מחייב שמירה תמידית, שממילא מחמת שמירה זו היא נשמרת גם מהזנות, ואף שבנקודה זו לא הסכים עם המקום שמואל, מ"מ נראה דבעיתים חלומה ועיתים שוטה גם הר"ח כהן הסכים להתיר אפילו לכתחילה, ובפרט בדיעבד כשכבר התגרשו.

ג. בדיקה שיכולה לשמור עצמה

גם אם היינו מגדירים את האשה כאינה יודעת לשמור עצמה (דבר שאינו נכון כלל, וכנ"ל ולהלן), א"כ בדיעבד שכבר התגרשה, רבו הראשונים שפסקו דמגורשת בדיעבד, וכך פסקו המחבר והרמב"ם, ובפרט שהבעל הוא מעדות המזרח, בזה ודאי יש לפסוק כדעת המחבר והרמב"ם שהיא מגורשת בדיעבד.

אך בעיקר הדבר נראה שהאשה הינה בבחינת יודעת לשמור עצמה, כפי שעולה מהדו"ח הרפואי הנ"ל. ובמצב כזה שהינה יכולה לשמור את גיטה ויכולה לשמור את עצמה, קיי"ל שהיא מתגרשת לכתחילה. דהנה האור זרוע בתשי' (סי' תשעת) דן בגרושי עיתים שוטה עיתים חלומה, ובתוך דבריו כתב (בסוף התשובה), וז"ל:

"וגם צריך להזהר שבימי חלימתה אחד מסימני שטות, דקיי"ל כריו"ח פ"ק דחגיגה ... ומיהו בעת שטיותה אע"ג דאית בה סימנים הללו, אם היא חכמה לשמור את גיטה ואת עצמה, מתגרשת לכתחילה ... ובבדיקת שמירת עצמה לא ברירא לי, הואיל וכתב מורי רבינו שמחה דלא ידע בדיקת שמירת עצמה, הלכך הא דאתינן עלה נראה בעיני דלא מיגרשא."

מבואר מדבריו דמעיין הדין אם יודעת לשמור את גיטה ואת עצמה, מתגרשת אפילו לכתחילה, אלא כיון שרבינו שמחה סובר שאינו יכול לבדוק אם יכולה לשמור את עצמה, ע"כ אינה מתגרשת לכתחילה, שמא אינה יודעת לשמור את עצמה. אך המעין שם יראה דאף לאור זרוע היינו דוקא בשוטה כזו שיש בה את אותם סימנים האמורים בגמרא בחגיגה ג, ב, ואפילו אחד מהם, והאור זרוע רצה להתיר אפילו בסימני שטות אלו אם יודעת לשמור עצמה וגיטה, וע"ז כתב דלא בקיאינן. אך אם אין בה סימני השטות המבוארים בגמ' בחגיגה, אין צריכים אנו לבדיקה אם יודעת לשמור גיטה ועצמה ואינה בכלל שוטה ומתגרשת. ועיין עוד בתשי' מהר"מ מרוטנבורג (דפוס פראג סי' תנה), וז"ל:

"ורבינו ז"ל משפירא כתב דלא מחזיקין בחזקת שוטה לגרש עד שיראו בה סימני שטות המפורשים בפ"א דחגיגה ובירושלמי דמסכת תרומות (פ"ק ה"א), משמע עד שיראו בה כולם, ופליג קצת אגמרא דידן. ועיקר סימן זה, המאבד מה שנותנים לו."

הרי שלמד בדעת רבינו שמחה דאין לחוש לשוטה עד שיראו בו כל הסימנים האמורים בגמרא בחגיגה ובירושלמי, ובכגון זה אין אנו בקיאינן לבדוק (לדעת רבינו שמחה) אם יודעת לשמור עצמה. ועיין עוד שם מה שהביא מתשי' הרשב"א שהביא גם האור זרוע. גם ברבינו ירוחם (נתיב כד, ח"ו) כתב: "שוטה, אם יודעת לשמור גיטה ועצמה, מתגרשת אפילו מדרבנן". וכן מבואר להדיא בדברי המבי"ט בתשי' (ח"ב סי' כ), עיי"ש באריכות דבריו, ולא הסיק לאסור מפני שאין אנו בקיאינן בבדיקה זו. וכנ"ל גם לדעת הרב המגיד, כל היודעת להבחין בין גיטה לדבר אחר, הרי היא בבחינת יודעת לשמור את עצמה ומתגרשת אפילו לכתחילה.

וכן נראה בנדון שלפנינו שאינה בכלל מי שמאבדת מה שנותנים לה, או לנה

בבית הקברות, או מקרעת כסותה, או יוצאה יחידה בלילה, שלא כך הם פני הדברים
בנידון שלפנינו ע"פ הדו"ח הרפואי הנ"ל. לפי"ז ממה נפשך, או שאינה בכלל שוטה
(לדעת רבינו שמחה), ואם נאמר דלא כרבינו שמחה ואף מי שפתי ביותר דינו
כשוטה, הרי שלשיטות אלו בקיאין אנו בבדיקה אם יודעת לשמור גיטה ועצמה.

וראה מש"כ הגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ד סי' מה) דגדר יודעת לשמור
את גיטה הוא כגדר קטנה דעונת הפעוטות שיודעת בטיב מו"מ. ולענין מש"כ האור
זרוע בשם רבינו שמחה דאין אנו יודעים להבחין אם יודעת לשמור את עצמה, ס"ל
לנצי"ב דהיינו דוקא בשוטה תדיר, משא"כ בעיתים חלומה, יש פחות חשש לגרירה
ומהני בדיקה. אלא שהאור זרוע הביא את דברי רבינו שמחה לענין עיתים שוטה
עיתים חלומה. "מ"מ אחר דהשו"ע סתם וכתב דתלוי ביודעת לשמור את עצמה ולא
פירש שאין אנו יודעים להבחין, ש"מ דלית ליה לרבותינו סברא זו". ובנדו"ד
שהיא עיתים שוטה ועיתים חלומה ואינה שוטה תדיר, מהני לה בדיקה לדעת הנצי"ב.

ד. רצון או שלא יהיה בעל-כורחה

צד היתר מוצאים אנו בדברי העונג יו"ט (סי' קמג). העונג יו"ט דן באשה
שנשתטת ונרפאה, וכעת אין רואים בה עניני שטות ויודעת במו"מ, רק שניכר
שלפעמים אין דבריה מסודרים, ולפעמים ניכר קצת שעדיין אין שכלה שפוי כראוי,
ואין ספק שיודעת לשמור גיטה ועצמה, כי נוהגת כבנות ישראל הכשירות, וז"ל:

"הנה הא ודאי דלדינא דגמרא יכולים לגרשה כיון שיודעת לשמור גיטה
ועצמה. ואף אם נחוש לדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בהל' עדות שהפתאים
ביותר שאינם מבינים הדברים כדרך שמבינים שאר עמי הארץ כשוטה
יחשב, וגם לדעת איזה מפרשים דלאו לענין עדות לחוד כתב כן אלא
אף לכל מילי מיחשב כשוטה, מ"מ גבי גיטין דאשה מתגרשת
בעל-כורחה, לא איכפת לן אלא ביודעת לשמור גיטה ועצמה, ואם
יודעת לשמור גיטה ועצמה, אף שהיא שוטה בשאר דברים, נמי מתגרשת,
משום דלא בעינן דעתה כלל."

העונג יו"ט מחלק בין גט לשאר ענינים, דבגט מעיקר הדין לא צריכים אנו כלל את
דעת האשה, דמעיקר הדין אשה מתגרשת בעל-כורחה, אלא שצריך שיהיה לה יד לקבל
הגט, וע"כ יש בה גדר מיוחד של יודעת לשמור את גיטה, וכן הגדר דרבנן של
יודעת לשמור עצמה, כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר. ואף לשיטת הרמב"ם שפתי
ביותר דינו כשוטה, מ"מ בגט אין לחוש אף לדידן שיש חרם דרבינו גרשם שלא לגרש
אשה בעל-כורחה:

"נראה דמ"מ זה לא מיקרי בעל-כורחה, כיון שבענין הגט אנו רואין
שהיא עוסקת בזה כפקחת גמורה, אף אם נחשיבנה לשוטה, מ"מ
בעל-כורחה לא מיקרי, ודמיה לחרשת דמתגרשת ודאי אף בזמן הזה כל
שמתרצית לקבל גט, כמו שכתב מהר"ם מינץ בתש"י (סי' ח) דאע"ג
דרצון אין כאן, מ"מ כפיה ואונס נמי אין כאן ... וכן מצאתי בתש"י
זכרון יוסף שהתיר באשה כזאת לגרשה."

מבואר מדברי העונג יו"ט שלענין גרושין אין לנו אלא הגדרת הגמרא ביבמות
הנ"ל, דהיינו יודעת לשמור גיטה (מהתורה) ועצמה (מדרבנן), דכיון דלענין קבלת
האשה לא בעינן רצון ממש אלא שלא יהיה בכפיה, אף במקום של שוטה ע"פ גדר
הרמב"ם (פתי ביותר), אין כאן אונס וכפייה.

גם הגרר"ע בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' יז) בהיותו דן באשה שהינה עיתים שוטה ועיתים חלומה, כיצד מתגרשת, כתב בתוך דבריו, וז"ל:

"ואחרי אשר ביאר בפרטיות מצב האשה, כי גם בעת שטותה היא שומרת עצמה שלא ינהגו בה מנהג הפקר מזנות, וברוב ימיה היא חלימה בדעתה ורוחה שלם, וגם בעת שטותה אינה מאבדת מה שנותנים לה. והנה בודאי נראה מפשטות דהגמ' ביבמות קיג דבשומרת את עצמה ואת גיטה מתגרשת ... ובודאי דמיירי דהיא שוטה בשאר הדברים, דבכהאי גוונא גבי בעל שנשטתה אינו מוציאה עולמית, וכך הוכיח במישור בשו"ת תפארת צבי חאה"ע"ז סי' ח. ומה נקרא שומרת את עצמה ממנהג הפקר? נראה בודאי דהוא מזנות, וכמו שהביא כתר"ה משו"ת בעל התניא וכן ראיתי בכמה אחרונים. א"כ אפילו בעת שטותה, מעיקר הדין יכולים לגרשה. והט"ז בסי' קיט מסתפק וחושש להחמיר כיון דאינה יודעת לשמור את גיטה, דאין אנו בקיאים כ"כ לדעת מתי נקרא שימור לגיטה. ובספר עטרת חכמים סי' יז כתב על דעת הט"ז שהוא יחיד בדבר זה, ובשו"ת רש"ל מבואר שלא כדבריו, וכן מסתימת השו"ע. ובפרט שבאמת נפלא למה נאמר שאין אנו בקיאים בבדיקה זו. ומסיק שם בתשובתו, סוף דבר דין שוטה אם ידעין שיכולה לשמור את גיטה ואת עצמה, יכולים לגרשה מרצונה, ואין בזה נגד חרם דרבינו גרשם, ואף דשוטה אין לה רצון, מ"מ עכ"פ לא הוי גט בעל-כורחה. וכתב שמצא כעין זה בשו"ת מהר"מ פאדווה. וכל זה בעת שטותה, אם יודעת לשמור את גיטה ואת עצמה ... וע"ע בשו"ת שם אריה סי' ב שכתב ג"כ דאם היא יכולה לשמור גיטה ואת עצמה לפי ראות בית דין, יכולים למסור גט לידה להתגרש בו, ואין לחוש למש"כ במהרי"ו דלא פלוג. וכן הביא בגט פשוט בשם רבינו ירוחם והמבי"ט דביודעת לשמור את עצמה מתגרשת. וגוף האיסור, איסור קל הוא מדרבנן, ולדעת הרבה פוסקים אין בזה איסור רק לכתחילה, ואם עבר וגירשה מגורשת. ולפי דעת מהר"ח כ"כ גם מהרי"ו מודה כהאי גוונא דיכולה לשמור עצמה, דלאו בכלל שוטה היא כלל, ולא שייך בזה לא פלוג, יעוי"ש דמסיק דחוכך להחמיר שלא להתיר חרם דרבינו גרשם לישא אחרת, כיון דבת גרושין היא."

הבאתי באריכות את דבריו, כיון שמדבריו עולות מספר מסקנות ברורות. ראשית - יש גדר אחד לבעל שוטה וגדר אחר לאשה שוטה. בגדר אשה שוטה, אם היא יודעת לשמור את גיטה ואת עצמה, הרי היא כשירה לקבל את הגט, אף שהינה שוטה ע"פ גדרי השוטים, ואם היה הבעל במצבה, לא היה כשיר לגרש בגט פיטורין. והטעם, כמש"כ לעיל בשם העונג יו"ט, דלענין קבלת האשה, אין צריכים אנו לרצונה אלא שלא יהיה זה בעל-כורחה. עוד עולה מדבריו, דאף בזמן הזה אנו בקיאים בבדיקה זו לדעת אם האשה יודעת לשמור את גיטה ואת עצמה, דלא כדעת הט"ז שדעתו דעת יחיד. עוד צרף להקל את דעת הפוסקים הסוברים דבדיעבד אם עבר וגרש מי שאינה יודעת לשמור עצמה, הרי זו מגורשת. [והמהרי"ו שהזכיר באחיעזר - עיי"ש בסי' נב שכתב לאסור אפילו במקום דלא שייך חשש גרירה, דלא פלוג חכמים בגזירתם, וכעין ג' חדשי הבחנה, וע"ז ס"ל לשם אריה דאף המהרי"ו מודה דכשנראה לבי"ד שיכולה לשמור את עצמה, שמתגרשת אפילו לכתחילה].

וכן נראה גם ממסקנת הדברי מלכיאל בתש"י (ח"א עח, יא), דהיכא שאינה עושה שום מעשה שטות "ורואים שמבינה דברים הסותרים, כמעט כבריאה, ויודעת לשמור

גיטה ועצמה, שפיר מתגרשת ולא הוי שוטה כלל". ואפילו ששוחקת הרבה, וכן מדברת לפעמים דברים בלי טעם, מ"מ כיון שמבינה ענין הגט ויודעת לשמור את עצמה, הוי כפקחת בזה. וצרף לזה את דעת המבי"ט והרבינו ירוחם דאף שוטה גמורה אם יודעת לשמור את עצמה וגיטה, מתגרשת. וכן צירף דעת הפוסקים דדוקא באופנים הנזכרים בגמרא בחגיגה הוי שוטה, ולא בשאר אופנים. עוד הביא שם (באות טו) מתש' זכרון יוסף (חאהע"ז סי' י) באשה שהיה לה טירוף, שחשבה תמיד שעומדים עליה להרגה, ובשאר הדברים היא כשאר בני אדם, שהתיר לגרשה, עיי"ש.

לאור האמור לעיל, נלענ"ד דאין כל מקום לפסול את הגט שערכנו בין הצדדים, הן מחמת העובדה שנראה לביה"ד בזמן מתן הגט שהאשה כשירה לקבל גט ולא ראינו כל סימן המראה שאינה כשירה, אדרבא - ניכר שאינה עושה מעשי שטות, עונה כענין ומבינה את משמעות הגרושין. וכאמור - ע"פ האמור בדו"ח הרפואי נראה שהאשה כשירה לקבל את הגט. גם אם נניח שהאשה בבחינת שוטה, מ"מ כיון שיכולה לשמור את גיטה ואת עצמה, הרי רבו הפוסקים שבדיעבד הגט כשר, וגם למש"כ האחרונים דאף לאחר חרד"ג לא בעינן באשה רצון אלא שלא יהיה בעל-כורחה, ובנדו"ד לא הוי בעל-כורחה.

במאמר מוסגר אציון, שאם אכן מדובר באשה שבמצב של חולי היא בבחינת שוטה גמורה כטענת ב"כ האשה, ואם כדבריו שאינה יודעת מה נעשה עימה בשעת התקף, הכיצד יעלה על הדעת שאשה כזו יאושר לה לעבור טיפולי מבחנה לצורך פוריות, כפי שכותב ב"כ בכתב הבקשה סעי' 11א. יצוין שבתיק ב"ד צולם רשיון הנהיגה של המבקשת. אם אכן היתה המבקשת מוגדרת כשוטה בשעת התקף, אין לי ספק שהרשויות המטפלות היו מדווחים למשרד התחבורה לשלול ממנה את רשיון הנהיגה. כמו-כן תמוהה בעיני העובדה שהאשה התגרשה לפני חודשיים ומזה למעלה מחודש אינה מאושפזת, ורק לאחר זמן (שבענין כגון זה הוא רב למדי) מוצא ב"כ להגיש בקשה כנ"ל.

המכתב שהמציא ב"כ האשה מד"ר ש. (מתאריך) 8.7.98. ע"פ נאמר: "כי יתכן שבעלה, שכעת נמצא בהליכי גרושין ממנה, החתים אותה בזמן אשפוזה על מסמכים שונים, מבלי שהיתה מודעת לתוכנם" (ההדגש שלי). לדעתי אין במכתב זה כדי לשנות את המצב העובדתי האמור בגליון סיכום המחלה, ועל-פיו נראה כי האשה לא היתה במצב של חוסר הבנה למציאות הסובבת אותה. גם אם דבריה מתייחסים לחתימה על הסכם הגרושין, הרי שגם ד"ר ש. לא קובעת שהאשה לא ידעה על מעשיה אלא שיתכן ולא היתה מודעת, ואין בספק שהעלתה כדי לפסול את הנעשה בפני ביה"ד.

לאור האמור לעיל יש לדחות את הבקשה לפסילת הגט, ולהשאיר על כנה את תוקפה של תעודת הגרושין שהוצאה לצדדים.

מסקנות

א. שוטה שאינה יודעת לשמור גיטה, מהתורה אינה מתגרשת, ואם יודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה, מדרבנן אינה מתגרשת, שלא ינהגו בה מנהג הפקר.

ב. נחלקו הראשונים אם מהני בדיעבד כשגרש שוטה היודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה.

ג. כאשר ע"פ חו"ד רפואית מדובר באשה המתמצאת במה שקורה עימה ומתפקדת בצאופן שמור למדי, אף שהיא בדכאון המחייב אשפוז, אינה בבחינת שוטה שאינה יודעת לשמור עצמה.

ד. הוא הדין באשה שיכולה לשמור עצמה קודם היותה שוטה, ע"י אשפוז מתאים.

ה. לא מהני בדיקה להוציא מכלל שוטה, כשיש בה את סימני השוטה המבוארים בגמרא, דהיינו מקרעת כסותה וכו'.

ו. היודעת לשמור גיטה ועצמה, אף אם היא שוטה בשאר דברים, הרי היא מתגרשת גם מדרבנן, כיון שבאשה אין צורך לדעתה אלא שלא יהיה בעל-כורחה.

ז. גדר יודעת לשמור עצמה - שלא תהא מזנה.